

YU ISSN 0027-8084
UKD 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXX/1—5

**БЕОГРАД
1995—1996**

Милица Радовић—Тешић

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

КОСА ЦРТА (/) КАО ИНТЕРПУНКЦИЈСКИ ЗНАК

Аутор даје примере из нових књижевно-есејистичких и лингвистичких текстова у којима се коса црта као графичка новина све више употребљава као интерпункцијски знак уместо неких других, досад више уобичајених, знакова.

1. Коса црта као интерпункцијски знак или није евидентирана у досадашњим правописима уопште или јој је посвећивана успутна пажња. Овакву њену нормативну позицију скоро у потпуности је оправдавала маргиналност њене употребе, која се ограничавала у суштини на позиције помоћног графичког знака, пре свега при употреби бројева (нпр.: 1995/96; 1/3 и сл.) и у навођењу напоредних језичких облика, углавном у стручним текстовима (нпр.: наставак -ов/-ев и сл.). У таквом положају коса црта се није тицала синтаксе реченице односно текста.

2. Матичин (стари) *Правопис српскохрватског књижевног језика*¹ не евидентира косу црту као правописни ниги као интерпункцијски знак.

3. Анић—Силићев *Правописни приручник хрватскога или српскога језика*² посвећује један одељак (XX) косој црти као правописном и интерпункцијском знаку. Ови аутори констатују да се коса црта осим код бројчаних односа и преношења стихова у исти ред употребљава и „с) kad se želi skraćeno iskazati *odnosno*: O tom se brinu roditelji/skrbnici“ (стр. 67).

Матични (нови) *Правопис српскога језика*³ нешто прецизније описује употребу косе црте као интерпункцијског знака. У одељку

¹ *Правопис српскохрватског књижевног језика*, изд. Матица српска и Матица хрватска, Нови Сад — Загреб 1960.

² V. Anić — J. Silić, *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, изд. Sveučilišna naklada „Liber“ i Školska knjiga, Zagreb 1986.

³ М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурница, *Правопис српскога језика*, изд. Матица српска, Нови Сад 1993.

Интерпункција. Остали правописни и помоћни знаци констатује се да: „Коса црта има доста честу и разноврсну употребу, иако углавном необавезну. Поред значења разломачке црте (нпр. 3/7 'три седмине'), најобичнија је између бројки при оквирном одређивању времена или временског интервала, нпр. *школска 1989/90 година, у поћи 5/6 јануара, књига из 1536/37. године*. Коса црта се пише и између напредних или алтернативних језичких облика (у значењу 'поред', 'или'), нпр. *наставак -ов/-ев, Хонг Конг/Хонгконг*; у овом значењу употребљава се и двојна усправна црта (||) ... Коса црта пише се и као знак стиха ... али је у овом значењу обичнија усправна црта ... У дактилографији се косе црте пишу уместо угласте заграде, а на оскудно опремљеним машинама и уместо обле, али је у штампи овај поступак изван норме; ипак се у неким стручним текстовима косе црте и у штампи узимају као допунски вид заграде у стручној симболици“ (стр. 295).

*Правопис српскога језика са речником*⁴ не разматра употребу косе црте као релевантног интерпункцијског и уопште правописног знака.

*Правопис српског језика. Приручник за школе*⁵ под одељком *Остали правописни знаци* констатује: „Коса црта се пише место разломачке — 1/8 (*једна осмина*), али и између других бројки — *школске 1993/94. године*. Коса црта се употребљава и у другим приликама: *тел. 021/29—223* (позивни број одвојен косом цртом од основног); *m/s* (скраћеница — метар за секунд); *потребаи једноособаи стаи/гарсоњера* (оглас — коса црта значи *односно, или*)“ (стр. 153).

3. Наш осврт на косу црту као интерпункцијски (правописни) знак у штампаним текстовима односи се на један, у пракси, доста раширен вид њене употребе, који је у суштини остао изван описа у поменутом правописима. Наиме, сасвим у новије време, вероватно под утицајем директног „писања“ текстова на компјутеру или писаћој машини, у књижевно-есејистичким па и лингвистичким текстовима коса црта се често користи кад се жели алтернативност неких појмова синтаксички сложити у реченици простим сажимањем. Навешћемо стога двадесетак различитих примера (што је само мањи део од броја који смо за овај осврт прикупили) који, чини се, захтевају додатну правописну ставку.

1. Померање књижевних вредности праћено је ... померањем и свих других ... све до простора божанске и земаљске љубави, односно *интимног/приватног живота* појединца (А. Јовановић, Итака, Београд 1995, 78).

2. Лирика Итаке ... је с разлогом узбунила професоре „критици вичне“ из ауторитативне, традиционалне школе *Богдан Поповић/Јован Скерлић* (Г. Тешић, И., 85).

⁴ Р. Симић, Ж. Станојчић, Б. Остојић, Б. Ђорић, М. Ковачевић, *Правопис српскога језика са речником*, Београд — Никшић 1993.

⁵ Милорад Дешић, *Правопис српског језика. Приручник за школе*, II издање, Земун — Никшић — Београд 1995.

3. Резултати текстолошког изучавања извора ... улазе у домен других дисциплина науке о књижености, *стилистике/реторике*, поезике ... итд. (Д. Иванић, И., 103).
4. Располажемо само извјесним фондом културне традиције, лектире, писаних извора у најширем смислу, у излози историјске грађе, *залихе тема/мотива/јунака/језичких црта*, и окончаним редакцијама романа у облику часописних издања (Д. Иванић, И., 103).
5. Тек су на трећем мјесту *поправке/измјене* претходног текста (Д. Иванић, И., 103).
6. Сабрана дјела су понудила посредством *лекторских/приређивачких интервенција*, језик правописне конвенције (Д. Иванић, И., 104).
7. Он [песник] видно обогаћује поље опробавања пројекта поетске тишине у генерацији млађих песника, где постмодерно *заснивање речи/света* ... подстиче енергију крајњих крхотина видљивог и искуственог (Т. Крагујевић, Летопис Матице српске, 1995, књ. 456, св. 4, 570).
8. Почев од Миодрага Павловића, који поезију сагледава као поље одређења, обликовања и *пре/формулисања* културних токова и културног идентитета (Д. Потих, ЛМС, 1995, књ. 456, св. 5—6, 783).
9. Радовићеве песме-загонетке, подразумевају две равни текста — *наративну/де-скриптивну раван* дословног значења, те медитативну и интелектуалну раван (Д. Потих, И., 787).
10. Она је категорија динамичног, поља иновативног *ре/актуализовања, пре/формулисања* и *пре/обликовања* (Д. Потих, И., 788).
11. Неправда овдје ... представља „пренесено“ метафорично име за угљ, на коме се „може огрејати“ и по који рудари силазе у „пакао“/рудник (Т. Брајовић, Поезија и поетика Бранка Миљковића, Београд 1996, 105).
12. Између апстрактних *именица/појмова* постоји очигледна аналогија (Т. Брајовић, И., 118).
13. Сачињен [је стих] од двије — на први поглед противрјечне, опонентне — *метафоре/слике* (Т. Брајовић, И., 119).
14. Управо та чврста веза, и међусобна условљеност текста и његовог *читања/тумачења*, битно утичу на статус саме критике (Ј. Лукић, Реч, Београд 1996, бр. 17, 77).
15. Као да се трудила ... да романом деструише социјалистичку идеологију, али и да, како се успоставља *несталом/непостојећом Гедеоновом збирком парфема* ... улије роману виши смисао (В. Павковић, Реч, Београд 1996, бр. 17, 84).
16. *Ходочасник/песнички субјект* ове књиге пролази кроз митски и историјски простор (А. Јовановић, Песници и преци, Београд 1993, 29).
17. Указује [се] на судбину народа принуђеног да се непрестано ... сели и то у два правца: *просторном/хоризонталном* и *духовном/вертикалном* (И., 41).
18. Управо оваквој поезији, дематеријализованој и беспредметној, *форма/облик* постаје основни конститутивни елеменат (И., 94).
19. Који би одвлачио пажњу *читаоца/гледаоца* [драме] од основне теме ка појединачном лику (М. Фрајнд, Итака, 1995, 111).
20. Проблеме у вези са страним речима ... постављају у смислу ... њиховог правилног *изговора/писања* или у смислу њихове правилне употребе (С. Ристић, Наш језик XXIX/5, 302).
21. Анализом туђица ... префикси би били према досадашњим дефиницијама сви они први елементи лексеме из групе негативних и *реверативних/привативних* (М. Поповић, Наш језик XXIX/5, 229).
22. Учесник такве ситуације желео је да сазна нешто о животу *и/или* смрти њему познатог и сл. лица (Д. Мршевић—Радовић, НЈ XXVIII/4—5, 308).

4. У датим примерима коса црта се јавља као интерпункцијски знак којим се постиже сажимање израза кад се у реченици јављају два равноправна појма чију алтернативност аутор истиче.

Прецизнијом анализом изнетог материјала може се закључити да се коса црта употребљава:

а) при навођењу синонимних парова уместо зареза (нпр.: ... односно *интимног, приватног* живота (1. пр.); ... из групе негативних и *реверативних, привативних* (21. пр.) и сл.);

б) при набрајању, уместо зареза (нпр.: ... залихе *тема, мотива, јунака, језичких црта* (4. пр.) и сл.);

в) уместо везника *и, или* (нпр.: ... науке о књижевности, *стилистике и (или) реторике*, поетике (3. пр.); ... *поправке и (или) измјене* претходног текста (5. пр.); ... *лекторских и (или) приређивачких интервенција* (6. пр.) и сл.);

г) уместо обле заграде (нпр.: ... поља иновативног *(ре)актуализовања, (пре)формулисања и (пре)обликовања* (10. пр.); ... о животу *(и)ли смрти* ... (22. пр.) и сл.);

д) уместо речце 'односно' или 'то јест' ('тј. '), што је најчешће (нпр.: ... апстрактних *именица односно (тј.) појмова* (12. пр.); *ходочасник односно (тј.) песнички субјект* ове књиге (16. пр.); ... *просторном односно (тј.) хоризонталном и духовном односно (тј.) вертикалом* (17. пр.) и сл.);

ђ) уместо црте (—) (нпр.: ... традиционалне школе *Богдан Поповић — Јован Скерлић* (2. пр.)).

Разуме се, за све наведене случајеве постоје и друга решења интерпункцијска (али и синтаксичка). Преглед различитих могућности уједно сугерише и разлог због којих се аутори (који су сви до последњег високо филолошки образовани људи) одлучују за једноставнију употребу косе црте. Она, ипак оставља утисак графичке новотарије и стручног или експресивног поступка, и може се користити само у штампаним текстовима научног и есејистичког стила. Сасвим су ретки случајеви употребе косе црте у текстовима белетристичке природе, посебно је нема у романима, а сасвим ретко у песмама, и то искључиво постмодернистичке оријентације.

Резюме

Милица Радовић-Тешћ

КОСАЯ ЧЕРТОЧКА (/) КАК ЗНАК ПРЕПИНАНИЯ

Автор даје примере из нових литературно-эссеистических и лингвистических текстов, в которых косая черточка, как графическая новизна, употребляется все чаще в функции знака препинания вместо других, до сих пор более обыденных знаков.